

Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
Center for Education, Counselling and Research

MLADE ŽENE MIJENJAJU SVIJET **Rezultati istraživanja u Republici Hrvatskoj**

Autorice izvještaja: Nataša Bijelić i Maja Gergorić

Istraživački tim: Nataša Bijelić, Maja Gergorić, Tajana Broz

1. UVOD

Odnos mladih prema politici i demokraciji u Republici Hrvatskoj (RH) obilježen je značajnim problemima. Obrasci političkog ponašanja mladih koji uključuju distanciranost od politike što se odražava kroz slabu zainteresiranost i ispodprosječnu participaciju u političkim institucijama i procesima, zatim sklonost prema izvaninstitucionalnom političkom djelovanju i podložnost raznim oblicima političke manipulacije i instrumentalizacije, tendencije su uočene i u RH (Ilišin et al., 2013).

Rezultati istraživanja u RH o odnosu mladih prema politici potvrdili su da su mladi malo zainteresirani za političke događaje, da su uglavnom nezadovoljni generacijskim političkim predstavništvom, mogućnostima osobnog utjecaja na tijela vlasti i stanjem demokracije u zemlji, te da nedovoljno participiraju u izbornim procesima, pri čemu ih većina nema stranačkih preferencija niti samoprocijenjenog ideološkog predznaka (Ilišin et al., 2013). Zanimljivo je da dvije trećine mladih smatra modernim aktivno bavljenje politikom i sudjelovanje u građanskim akcijama. Međutim, tek svaki sedmi ispitanik/ica je u 2012. godini sudjelovao/la u nekom obliku dobrovoljnog rada. Ti rijetki volonteri/ke češće su se okušali u radu potpuno neformalnog karaktera (npr. pomaganju nemoćnima i starijima ili kolegama u učenju) nego u aktivnostima vezanima za život lokalne zajednice, ili onima koje se odvijaju pod okriljem neke udruge i/ili poslovnog subjekta. Takva neznatna spremnost mladih na volonterski angažman pokazuje da, u Hrvatskoj danas, slaba participacija mladih u formalnoj politici nije kompenzirana većim angažmanom u civilnom društvu (Ilišin et al., 2013).

Analize participacije mladih u nacionalnim i lokalnim tijelima vlasti u RH pokazuju da je ona ispodprosječna i daleko od toga da bi mladi, makar u kvantitativnom smislu, mogli

biti promatrani kao respektabilna politička grupacija. Tendencija je da što je viša razina vlasti, smanjuje se zastupljenost mladih. U pravilu, mladima su znatno dostupnija tijela predstavničke naspram izvršne vlasti. Zatim, među mladim dužnosnicima izrazito dominiraju oni koji su se približili tridesetoj godini života, dok su mlađi od 25 godina tek simbolično zastupljeni. Također, zastupljenost žena među mladim dužnosnicima veća je od udjela žena među svim dužnosnicima (Ilišin, 2005). Gotovo je zanemarivo sudjelovanje mladih u procesima odlučivanja - svega 2% u nacionalnom parlamentu i 6,3% u tijelima lokalnih vlasti (Ilišin, 2005). Jedna od teza jest da je nesudjelovanje mladih uzrokovano i nedostatkom sredstava, informacija i osposobljenosti za aktivno političko djelovanje (Ilišin, 2005.). Prema UNICEF-ovom istraživanju, mladi srednjoškolci/ke su kritični kada je u pitanju ocjena razine njihove participacije u donošenju odluka u lokalnoj zajednici. Tek ih šestina smatra da odgovorne osobe na lokalnoj razini uzimaju u obzir njihovo mišljenje kada donose odluke vezane uz mlade (Miharija, Kuridža, 2011).

Stav je većine mladih prema političkoj participaciji žena, da zastupljenost žena nije zadovoljavajuća. Kao moguća rješenja za povećanje sudjelovanja žena u političkom životu ističu se dva stajališta: uočavanje nedostatnosti ženske političke inicijative temeljem njihova manjeg udjela u stranačkom članstvu i na vodećim stranačkim pozicijama i kao drugo, adresiranje odgovornosti na političke stranke koje ne uključuju dovoljno žena na izborne kandidacijske liste. Rezultati ukazuju i na rodne razlike gdje su mlade žene daleko svjesnije vlastite marginalne pozicije u društvenom i političkom životu, istovremeno pokazujući veći stupanj očekivanja od društvenih procesa koji bi ubrzali promjenu njihovog položaja (Štimac Radin, 2007).

Statistike govore u prilog značajne podzastupljenosti žena u političkom životu ukazujući time na tradicionalnost hrvatskog društva. Udio žena u Hrvatskom saboru tokom posljednjih 12 godina kretao se između 23 i 25% (Broz, 2012). Na lokalnoj razini zastupljenost žena u procesima odlučivanja je izrazito niska. Podaci lokalnih izbora iz 2009. godine pokazuju da žene čine svega 21,4% članova Županijskih skupština i 20,7% članova gradskih vijeća te svega 12,2% članova općinskih vijeća. Također, žene čine svega 5% čelnika/ca lokalne i područne (regionalne) samouprave. U Republici Hrvatskoj je 2009. godine izabrana svega jedna županica od ukupno 20 biranih župana, 6 gradonačelnica od 127 biranih gradonačelnika i 21 načelnica od 429 načelničkih mjesta (Broz, 2012).

2. MLADI U ŽUPANIJSKIM SKUPŠTINAMA

Nedavno provedena analiza sudjelovanja mladih žena u županijskim skupštinama u mandatu 2009-2013, te mandatu 2013-2017 imala je za cilj utvrditi u kojoj mjeri mladi, a posebice mlade žene participiraju u tijelima odlučivanja na regionalnoj razini (Broz, 2013). Rezultati pokazuju da je nakon lokalnih izbora 2005. godine u Županijskim skupštinama udio mladih iznosio 6,1% a 2009. godine bilo ih je 6,79%. 2013. godine

direktan mandat osvojilo je 7,08% mladih, ali nakon konstituiranja Županijskih skupština, udio mladih iznosi 9,29%.

Istraživanje je utvrdilo relativno uravnoteženu zastupljenost mladih žena u grupi mladih koji participiraju u tijelima odlučivanja. 2005. godine mlade žene činile su 31,6% svih mladih članova/ica skupštine (Ilišin, 2005), dok su prema CESI podacima mlade žene 2009. godine činile 45,41% mladih vijećnika/ca (Broz, 2013). 2013. godine dolazi do manjeg pada u udjelu na 41,33%. No, istovremeno žene su 2009. godine činile svega 23,13% vijećnika/ca u županijskim skupštinama, a taj je udio čak i smanjen 2013. godine na 21%. Mlade žene među ženama čine znatno brojniju grupu, nego što mladi muškarci čine među muškarcima. Primjerice, 2009. godine mlade su žene činile oko 13% svih žena u skupštinama, a 2013. godine 14%, dok su mladi muškarci 2009. godine činili tek 4%, a 2013. godine 5% svih muškaraca u županijskim skupštinama.

Politička putanja mladih angažiranih ljudi kreće od organizacija mladih i zbog tog angažmana bivaju smatrani predstavnicima mladih čak i kada prema dobi to više nisu. Događa se da u ranim 30-im godinama budu nagrađeni za svoj rad u organizaciji mladih i zapravo, iako stranka vjeruje da kandidira mlade, ostavlja različite dobne skupine mladih nezastupljene pa čak i „preskoči“ pojedinu generaciju (Broz, 2013). Primjerice, 2009. godine analiza zastupljenosti mladih u gradskoj skupštini grada Zagreba pokazala je da je čak sedam zastupnika/ca izabranih u gradsku skupštinu 2009. godine bilo starije od 30, a mlađe od 35 godina a svih sedam su dugogodišnji mladi aktivisti i aktivistkinje (Broz, 2009).

3. INSTITUCIONALNI OKVIR SUDJELOVANJA MLADIH U DRUŠTVU

Procesi kreiranja politike za mlade počeli su početkom 2000-ih godina kada se započelo sa izradom prve nacionalne strategije za mlade i izradom zakonodavnog okvira. Donošenjem Zakona o savjetima mladih 2007. godine uspostavljen je zakonodavni okvir za uključivanje i sudjelovanje mladih u društvu kroz konstituiranje savjeta mladih. Okvir za donošenje ovakvog tipa zakonskog rješenja činili su Nacionalni program djelovanja za mlade 2003. – 2008 te Europska povelja o sudjelovanju mladih u životu na lokalnoj i regionalnoj razini (1993). Najčešći oblik sudjelovanja mladih predstavljaju savjeti mladih koji djeluju pri lokalnoj i područnoj samoupravi i osnovna uloga im je savjetovanje lokalnih i područnih predstavničkih tijela o pitanjima od interesa za mlade. Iako im je to zakonska obaveza, brojne jedinice lokalne i područne samouprave nisu osnovale savjete mladih. Nedavno istraživanje utvrdilo je nizak postotak aktivnih savjeta što upućuje na manjkavu provedbu Zakona, te nezainteresiranost mladih da se kandidiraju u ova tijela što ukazuje na njihovu nedovoljnu informiranost o mehanizmima putem kojih mogu utjecati na procese donošenja odluka u svojim zajednicama (Buković, Miošić, 2012).

Najčešći vaninstitucionalni oblik sudjelovanja mladih u društvenim procesima predstavlja angažman mladih u civilnom sektoru, odnosno organizacijama mladih i za mlade.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje u okviru projekta „Mlade žene mijenjaju svijet“ sastojalo se od dvije komponente: **analize dokumenata i analize sudjelovanja mladih¹, posebno mladih žena, u tijelima odlučivanja na lokalnom i nacionalnom nivou.**

4.1. OKVIR ZA ANALIZU

Rod kao koncept odnosi se na maskulinitete i femininitete, žene i muškarce i njihove međusobne odnose ali i strukturalni kontekst koji proizvodi i učvršćuje odnose moći. U praksi, rod se koristi da bi označio društvene faktore koji oblikuju živote muškaraca i žena. Rodni odnosi su globalni i dio su svih sfera života. Stoga su ključni u razumijevanju kako funkcioniraju društva. Rodna analiza je ključna u proučavanju odnosa moći u društvu. Jedno od područja koje je također rodno određeno je i sudjelovanje u društvenim i političkim procesima gdje je primjetna podzastupljenost žena, posebice mladih žena. Stoga je cilj ove analize utvrditi - na razini politika i programa i kroz analizu stanja na terenu - na koji način se definira angažman mladih žena i pitanje rodne ravnopravnosti.

4.2. METODOLOGIJA

Ukupno je analizirano 17 dokumenata koji su uključivali Nacionalni program za mlade 2009-2013 te pet trenutno važećih županijskih programa za mlade i jedanaest programa rada Savjeta mladih. S obzirom da sve županije nisu donijele županijske programe za mlade, u tim slučajevima smo kao predmet analize uzele programe rada savjeta mladih. Podaci su prikupljeni direktnim putem, odnosno kontaktiranjem 21 administrativne jedinice - 20 županija i Grada Zagreba- ali i prikupljanjem dokumenata iz sekundarnih izvora kao što su web stranice. Pet županija izjasnilo se da nema županijski program za mlade niti program rada savjeta mladih.

Cilj analize bio je utvrditi postojanje rodne perspektive u dokumentima koji se odnose na mlade i aktivno sudjelovanje mladih u društvu. Stoga smo se u analiziranim dokumentima usmjerile na dio koji govori o aktivnom sudjelovanju mladih u društvu.

¹ Pojam mladi obuhvaća mlade u dobi 16-29 godina.

U tu svrhu kreiran je i upitnik odnosno „Vodič za analizu“ koji je sadržavao glavna istraživačka pitanja i upute za analizu dokumenta.

Drugi dio istraživanja bio je usmjeren na analizu stanja na terenu odnosno analizu sudjelovanja mladih žena u procesima odlučivanja u lokalnoj samoupravi i na nacionalnom nivou. Predmet analize bilo je sudjelovanje mladih žena u tijelima koja osiguravaju participaciju mladih (kao npr. savjeti mladih). Organizirana je fokus grupna diskusija (FGD) u cilju identifikacije raspona različitih percepcija, mišljenja i stavova o sudjelovanju mladih žena u društvu i procesima odlučivanja te o temi rodne ravnopravnosti. Sudionice FGD bile su mlade žene aktivne u političkom i društvenom životu te u tijelima odlučivanja na nacionalnoj i lokalnoj razini.

4.3. ŠTO NAM GOVORE DOKUMENTI? **Glavne teme vezane uz aktivno sudjelovanje mladih u društvu**

Na **nacionalnom nivou**, temeljni strateški dokument u području politike za mlade je, trenutno važeći, **Nacionalni program za mlade 2009-2013** (NPM). Ovaj dokument obuhvaća različite mjere i akcije u okviru tematskih područja koje imaju za cilj unaprijediti položaj i poboljšati kvalitetu života mladih.

Jedno od tematskih područja NPM-a je „aktivno sudjelovanje mladih u društvu“. Nakon analize stanja vezanog uz mlade u RH, tematiziraju se neke mogućnosti djelovanja kako bi se poboljšalo aktivno sudjelovanje mladih u društvu. Program vidi sudjelovanje mladih u društvu kroz veću političku participaciju i veće uključivanje i potporu udruga mladih i udruga za mlade.

Mjere koje se predlažu su: provođenje stručne i javne rasprave o zanimanju mladih za različite oblike političkog sudjelovanja te, specifično, za glasovanje na lokalnim izborima sa 16 godina; poticanje mladih na aktivno sudjelovanje u društvu; punopravno uključivanje RH u provedbu programa Europske zajednice „Mladi na djelu“; podupiranje rada udruga mladih i za mlade u RH; poticanje dodjele prostora na korištenje udrugama mladih i za mlade; potpora znanstvenim istraživanjima o mladima, te poticanje volonterstva među mladima.

Iako je analiza stanja, temeljena na istraživanjima, ukazala na podzastupljenost mladih u tijelima formalnog političkog odlučivanja, posebno mladih žena, niti jedna predložena mjera ne odnosi se na povećanje zastupljenosti mladih žena. U globalu, predložene mjere u području aktivnog sudjelovanja mladih u društvu tretiraju mlade kao homogenu kategoriju ne referirajući se specifično na različite skupine mladih i poboljšanje njihove

društvene i političke participacije (npr. mladi s invaliditetom i pripadnici/e nacionalnih manjina, itd.)².

Na lokalnom nivou, analizirani su dokumenti pristigli iz 16 županija. Od toga, 11 županija je dostavilo programe rada savjeta mladih, 4 županije su dostavile županijske programe djelovanja za mlade dok je Grad Zagreb, kao posebna administrativna cjelina, dostavio Gradski program djelovanja za mlade. Ovi dokumenti na različite načine vide sudjelovanje mladih u društvu pa bi se, sukladno tome, mogli svrstati u nekoliko kategorija, odnosno na dokumente usmjerene na sudjelovanje mladih u društvu:

- 1) kroz savjete mladih
- 2) kroz civilno društvo
- 3) putem institucionalnih promjena
- 4) kroz senzibilizaciju za aktivno sudjelovanje u društvu

- 1) Dokumenti koji vide **sudjelovanje mladih u društvu kroz savjete mladih** smatraju da se aktivno sudjelovanje mladih u društvu postiže putem poboljšanja položaja i rada Savjeta mladih, koja može ali i ne mora, uključivati suradnju s različitim tijelima vlasti, s drugim Savjetima mladih, te s udrugama mladih i za mlade. U ovu kategoriju ulaze dokumenti koji se odnose na programe rada savjeta mladih slijedećih županija: Bjelovarsko-bilogorske, Primorsko-goranske, Osječko-baranjske, Karlovačke, Splitsko-dalmatinske, Šibensko-kninske, Ličko-senjske, Vukovarsko-srijemske i Brodsko-posavske županije.

„Program rada Savjeta mladih Bjelovarsko-bilogorske županije za 2013. godinu“ ističe da će Savjet mladih u svom radu pridavati posebnu važnost aktivnom sudjelovanju mladih u društvu kroz slijedeće mjere: financiranje udruga mladih i za mlade; suradnja Savjeta mladih s drugim Savjetima mladih; te sudjelovanje predstavnika Savjeta mladih sjednicama Županijske skupštine. U skladu s tim, aktivno sudjelovanje mladih u društvu ograničeno je na pripadnike/ce Savjeta mladih. Planirani projekti Savjeta mladih uključuju bavljenje kulturom i slobodnim vremenom mladih te suradnju s udrugama koje rade s mladima s invaliditetom.

„Program rada Županijskog savjeta mladih Primorsko-goranske županije za 2012. godinu“ kao cilj osnivanja savjeta postavlja aktivno uključivanje mladih u javni život županije. Predložene aktivnosti poput suradnje s udrugama mladih/za mlade, suradnje s radnim tijelima Skupštine i tijelima Vlade RH ili namijenjene članovima/icama Savjeta (npr. edukacija članova Savjeta mladih o pristupanju i korištenju sredstava iz fondova EU) većinom su usmjerene na unaprjeđenje položaja Savjeta mladih.

² Mladi s invaliditetom i pripadnici/e nacionalnih manjina nisu spomenuti u poglavlju „Aktivno sudjelovanje mladih u društvu“ Njihova se situacija problematizira kroz socijalnu politiku, gdje neke mjere imaju za cilj uključivanje mladih s invaliditetom. Mladi pripadnici/e nacionalnih manjina i njihovi problemi tematiziraju područja poput “Obrazovanje i informatizacija”, “Zapošljavanje i poduzetništvo” i sl.). Primjetno je da dokument sustavno kroz različita područja ne promatra mlade kao heterogenu populaciju.

„Program rada i financijski plan Županijskog savjeta mladih Osječko-baranjske županije za 2013. godinu“ predlaže aktivnosti vezane uz suradnju s drugim savjetodavnim tijelima mladih, konzultiranje i suradnju s organizacijama mladih te suradnju s tijelima jedinica lokalne i regionalne samouprave. Planirani projekti uključuju projekt „Politika (je)nije za mene“ kojim se želi potaknuti sudjelovanje mladih u procesima donošenja odluka i poticanje uključivanja u organizacije mladih.

„Program rada Županijskog savjeta mladih Karlovačke županije za 2013. godinu“ ističe teme koje će Savjet razmatrati poput osnivanja Savjeta mladih i Vijeća mladih u Karlovačkoj županiji te suradnju s udrugama na području Županije i RH. Ostale mjere koje se mogu povezati s aktivnim sudjelovanjem mladih u društvu su: razvijanje svijesti o važnosti volonterizma, katalog neformalnog obrazovanja i projekt „Demokracija: što je to?“.

„Program rada Županijskog savjeta mladih Splitsko-dalmatinske županije za 2013. godinu“ usmjeren je na područje obrazovanja i na aktivnosti samog Savjeta koje uključuju suradnju i razmjenu iskustava s drugim savjetima mladih, te konzultacije s organizacijama mladih i za mlade. Savjet će se zalagati za uvođenje metodologije društveno korisnog učenja („*service learning*“) na visoka učilišta i u srednje škole, kako bi se povećao angažman mladih u društvu, osiguralo vrednovanje volonterskog rada i uvelo obrazovanje za civilno društvo čime bi se ostvarila čvršća veza između obrazovanja i zajednice. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu se eksplicitno ne spominje, ali se može pretpostaviti da će ranije navedene aktivnosti pridonijeti njegovom povećanju.

„Program rada Savjeta mladih Šibensko-kninske županije za 2013. godinu“ usmjeren je na dvije vrste aktivnosti: prva se odnosi na suradnju Savjeta mladih s udrugama mladih i za mlade i suradnju Savjeta s drugim savjetodavnim tijelima mladih. Druga aktivnost je organiziranje različitih radionica, tribina i sl. o temama bitnima za mlade. Program ne određuje eksplicitno koje su to teme važne mladima niti problematizira aktivno sudjelovanje mladih u društvu.

„Program rada Savjeta mladih Ličko-senjske županije za 2013. godinu“ usmjeren je na aktivnosti i funkcioniranje samog Savjeta koje uključuju izradu županijskog programa za mlade, suradnju i razmjenu iskustava s drugim savjetima mladih na lokalnom i regionalnom nivou te održavanje sjednica savjeta. Program ne predlaže aktivnosti koje bi povećale aktivno sudjelovanje mladih u društvu, već navodi da će organizirati tribine o temama vezanim uz život mladih i organizirati koncerte i sportska natjecanja kojima bi *„nastojali podići moral kod mladih“*.

“Program rada Savjeta mladih Vukovarsko-srijemske županije za 2013. godinu” usmjerava svoje aktivnosti na pregovore oko Županijskog programa djelovanja za mlade, sudjelovanje predstavnika/ica Savjeta u županijskim tijelima te praćenje položaja i potreba mladih u županiji. Prioritetne mjere uključuju: financiranje organizacija mladih, informiranje mladih kroz info-punktove i uključivanje mladih iz marginaliziranih skupina u provedbu mjera dok ostale mjere uključuju osiguravanje i održavanje mehanizama sudjelovanja mladih u procesima donošenja odluka. Programske aktivnosti Savjeta za 2013. godinu uključuju organiziranje tribina za mlade vezane uz zapošljavanje, neprihvatljivo ponašanje i financiranje organizacija mladih.

“Program rada Savjeta mladih Brodsko-posavske županije za 2012. godinu” usmjeren je na aktivno sudjelovanje mladih u društvu kroz rad članova/ica Savjeta mladih (predlaganje Županijskoj skupštini raspravu o pojedinim pitanjima i suradnja sa drugim Savjetima mladih i udrugama mladih i za mlade). Jedno od područja djelovanja Programa je aktivno sudjelovanje mladih u društvu i izgradnja civilnog društva a predloženi projekti tiču se ili umrežavanja raznih udruga ili volontiranja.

- 2) Dokumenti koji vide **sudjelovanje mladih u društvu kroz angažman u civilnom društvu** i izgradnju civilnog društva najčešće podrazumijeva poticanje osnivanja udruga, financiranje udruga i sl. U ovu kategoriju ulazi dokument Istarske županije.

“Program rada županijskog savjeta mladih Istarske županije za 2013. godinu” kao osnovni cilj Savjeta mladih Istarske županije ističe osiguravanje boljeg položaja mladih i mogućnosti utjecaja na donošenje odluka u predstavničkom i izvršnom tijelu Županije. Aktivnosti Savjeta usmjerene su na civilno društvo (podupiranje Županije da financira udruge mladih i nevladine udruge i inicijative mladih koje potiču sudjelovanje mladih u društvu i volonterski rad), te na lokalne vlasti (uključivanje mladih i njihovih udruga u djelovanje jedinica lokalne samouprave, točnije da se mladi uključe prilikom donošenja odluka o financiranju udruga i organizacija mladih koje se bave različitim područjima) te na projekte općenito (poput projekata udruga mladih i za mlade koji pridonose ciljevima Nacionalnog programa za mlade te projekti kojima se ostvaruje suradnja s drugim udrugama mladih).

- 3) Dokumenti koji vide **sudjelovanje mladih kroz institucionalne promjene**. Glavni način na koji će se povećati aktivnost mladih u društvu je putem različitih institucionalnih promjena (osnivanje Vijeća mladih, Savjeta mladih, Parlamenta mladih, razni Centri za suradnju civilnog i javnog sektora i sl.). U ovu kategoriju ulaze dokumenti koji se odnose na: Sisačko-moslavačku, Zagrebačku, i Varaždinsku županiju.

“Županijski program za mlade Sisačko-moslavačke županije 2011-2015” /prijedlog/ U području aktivnog sudjelovanja mladih i civilnog društva, sve predložene mjere usmjerene su na rješavanje institucionalnih problema. Mjere se odnose na transparentnost dodjele sredstava organizacijama civilnog društva; osnivanje Centra za suradnju civilnog i javnog sektora; osnivanje Vijeća mladih i Županijskog savjeta mladih i umrežavanje svih ovih tijela; te osiguravanje adekvatnih administrativnih i operativnih kapaciteta za provedbu Programa. Program je usmjeren na osiguranje kapaciteta za angažman mladih i u osnovi olakšava djelovanje već aktivnih mladih, istovremeno ne osiguravajući rješenja za aktiviranje pasivnih mladih.

“Program djelovanja za mlade na području Zagrebačke županije od 2012. do 2015. godine” u području aktivnog sudjelovanja mladih predlaže mjere koje se odnose na: poticanje mladih na aktivno sudjelovanje u društvu kroz aktivnosti vezane uz osnivanje Savjeta mladih, izradu lokalnih programa za mlade, i izradu, praćenje i vrednovanje Županijskog programa za mlade; te druga mjera koja se odnosi na podupiranje rada udruga mladih i nacionalnih manjina pripadnika mlade populacije kroz financiranje programa udruga mladih i udruga nacionalnih manjina.

“Županijski program djelovanja za mlade Varaždinske županije 2009-2011” kao jedno od četiri ključna područja koja obuhvaća ističe sudjelovanje mladih u društvu i civilno društvo. Županijski program donosi mjere koje se odnose na uključivanje mladih u procese donošenja odluka, poticanje i vrednovanje volonterskog rada, podupiranje rada udruga mladih i za mlade, suradnja institucija i nevladinih organizacija u provođenju programa neformalnog obrazovanja, osnivanje tijela zaduženog za mlade unutar županijske uprave, ustupanje gradskih prostora za organizacije mladih. Većina predloženih mjera odnosi se na institucionalna unaprjeđenja.

- 4) Dokumenti usmjereni na **sudjelovanje mladih kroz senzibilizaciju za aktivno sudjelovanje u društvu**. Ovi dokumenti vide aktivno sudjelovanje mladih u društvu kao cilj koji se može postići ako se promijeni percepcija mladih i ostatka društva o poželjnosti njihovog sudjelovanja u društvu. U ovu kategoriju ulaze dokumenti: Krapinsko-zagorske županije, Dubrovačko-neretvanske županije i Grada Zagreba.

“Županijski program djelovanja za mlade Krapinsko-zagorske županije od 2012. do 2016. godine” povećanje aktivnog sudjelovanja mladih u društvu nastoji postići kombinacijom obrazovnih i institucionalnih mehanizama, a s ciljem mijenjanja svijesti i mladih i društva o nužnosti njihovog društvenog angažmana. Program ističe bitnim ustrajanje na promjeni javne svijesti o važnosti aktivnog sudjelovanja mladih, te na otvaranju

društvenog i političkog prostora za sudjelovanje, zatim informiranje i obrazovanje mladih za sudjelovanje u demokratskom društvu i poboljšanju suradnje vladinog i nevladinog sektora. Analizom predloženih mjera može se zaključiti da Program kombinira različite mjere, poput institucionalno-administrativnih (učiniti dostupnim dokumente i izvješća o stanju ljudskih prava KZŽ, podupirati organizaciju volonterskih kampova mladih i sl.), s mjerama usmjerenim na obrazovanje. Obrazovanjem se želi spriječiti sve oblike nasilja, rasizma, šovinizma, seksizma, homofobije i ksenofobije; osmisliti programe društvenog uključivanja mladih s manje mogućnosti, poticati mlade na aktivno sudjelovanje u demokratskim procesima kroz promoviranje demokratske političke kulture i edukaciju o političkom sustavu. Ističe se važnost poznavanja vladavine prava, ljudskih prava, prava na zdravlje, ali i ženskih ljudskih prava. Program uključuje i **rodnu dimenziju u području obrazovanja** jer govori o potrebi dekonstrukcije rodnih stereotipa. Predložena je mjera koja se tiče poticanja obrazovnih programa vezanih uz dekonstrukciju rodnih stereotipa i prevenciju nasilja u partnerskim odnosima mladih.

„Program rada Savjeta mladih Dubrovačko-neretvanske županije za 2012.godinu“ predlaže pet aktivnosti od kojih se dvije odnose na sudjelovanje mladih u društvu. Prva aktivnost je „Mladi i zajednica – dijalog i međusobno razumijevanje“ kojoj je cilj primjerima dobre prakse potaknuti mlade na aktivno sudjelovanje u društvu. Druga je „Pokrenimo Jug!“ kojom se želi potaknuti sudjelovanje mladih i njihov dijalog s osobama odgovornim za politiku prema mladima na lokalnoj i županijskoj razini.

„Gradski program djelovanja za mlade Grada Zagreba“ naglašava ustrajanje na promjeni javne svijesti o važnosti aktivnog sudjelovanja mladih te na otvaranju društvenog i političkog prostora za djelovanje mladih. Predložene mjere odnose se na promjenu svijesti o aktivnom sudjelovanju (uključivanjem u škole obrazovanja za demokraciju i civilno društvo) i institucionalna pitanja (izrada programa kojim bi mladi pratili rad Gradske skupštine i vijeća četvrti, osnivanje Vijeća mladih i osnivanje Gradske koordinacije Vijeća učenika zagrebačkih srednjih škola). Izgradnja civilnog društva i volonterski rad također je jedno od poglavlja Programa. Kao i kod aktivnog sudjelovanja mladih u društvu, mjere se istovremeno dotiču i mijenjanja svijesti i institucionalnih kapaciteta. Ovaj program na deklaratornoj razini ukazuje na neka pitanja vezana uz rodnu ravnopravnost. U dijelu „Zapošljavanje i poduzetništvo“ kao jedan od ciljeva ističe se stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce. Također, u dijelu „Socijalna politika među mladima“ ističe se da Grad Zagreb treba sustavno ulagati u žensko poduzetništvo. Međutim, nema predloženih mjera koje bi se eksplicitno, niti implicitno doticale rodne ravnopravnosti.

4.4. ŠTO NEDOSTAJE?

Nedostaci dokumenata s aspekta sudjelovanja mladih u društvu

Analiza pokazuje da se svi dokumenti u različitom opsegu bave temom aktivnog sudjelovanja mladih u društvu. Iako dokumenti sadrže mjere i aktivnosti vezane uz aktivno sudjelovanje mladih u društvu vidljivo je ne postojanje rodne perspektive. Nacionalni program za mlade 2009-2013, u analizi stanja- koja bi trebala poslužiti kao temelj za donošenje mjera i aktivnosti, ne samo na nacionalnom već i na regionalnom i lokalnom nivou- navodi kao problem podzastupljenost mladih žena u tijelima formalnog političkog odlučivanja. Međutim, analizirani dokumenti ne problematiziraju uočeni problem i ne donose mjere vezane uz rodnu ravnopravnost. U skladu s ranije navedenim, dokumenti ne sadrže konkretne mjere vezane uz unaprjeđenje položaja mladih žena u društvu ili njihovog društveno-političkog angažmana ili potrebu za povećanjem zastupljenosti mladih žena u tijelima političkog odlučivanja.

Iznimku predstavlja dokument Krapinsko-zagorske županije koji jedini uključuje i rodnu dimenziju ali samo u području obrazovanja (kroz edukacijsko-prevencijski rad s mladima). Program se referira na važno pitanje dekonstrukcije rodnih stereotipa kroz mjeru usmjerenu na programe prevencije nasilja u partnerskim odnosima mladih.

Heterogenost mladih kao populacije ukazuje na važnost da se potrebe i problemi različitih podskupina mladih uzmu u razmatranje pri donošenju mjera kojima se nastoji poboljšati njihov položaj i društveno-politički angažman. Većina analiziranih dokumenata promatra mlade kao homogenu skupinu predlažući mjere koje se odnose na „mlade“ bez uvažavanja njihovih specifičnosti i razlika. U području aktivnog sudjelovanja mladih u društvu, jedan dio analiziranih dokumenata na deklaratornom nivou spominje „mlade s invaliditetom“, „pripadnike nacionalnih manjina“, „etničke skupine“, „učenike i studente“. Međutim, predložene mjere i aktivnosti ne donose specifične mjere/aktivnosti usmjerene na različite skupine mladih koji bi rezultirali njihovom većom društvenom participacijom.

4.5. ISKUSTVA MLADIH ŽENA Sudjelovanje u procesima odlučivanja

Nedovoljna zastupljenost žena u tijelima i procesima odlučivanja na koje ukazuju brojne statistike utječe i na rad mladih žena aktivnih u tim procesima i tijelima. Zastupljenost je nužan preduvjet za ostvarivanje utjecaja, a rezultati fokus grupne diskusije pružaju nam uvid u iskustva mladih žena u tijelima odlučivanja.

Fokus grupna diskusija (FGD) organizirana je s ciljem identifikacije različitih percepcija, mišljenja i stavova o sudjelovanju mladih žena u društvu i procesima odlučivanja te o temi rodne ravnopravnosti. U fokus grupnoj diskusiji sudjelovalo je pet žena u dobi od 25-28 godina aktivnih u političkim strankama, organizacijama civilnog društava i tijelima odlučivanja na lokalnoj razini. Neke od sudionica su bile ili jesu članice Savjeta mladih.

Diskusija je obuhvatila temu participacije mladih žena u tijelima i procesima odlučivanja s naglaskom na motivaciju za angažman, teme kojima se bave žene u tim tijelima, razinu zastupljenosti žena i odnos prema ženama unutar tijela, odnosno u procesima odlučivanja. Rodna ravnopravnost je također bila tema diskusije gdje se razgovaralo o pitanjima i problemima vezanim uz proces postizanja rodne ravnopravnosti i ulogi aktivnih mladih žena u tom procesu te o problemima s kojima se susreću ako žele promovirati ili zagovarati rodnu ravnopravnost.

Sve sudionice imaju otprilike desetogodišnje iskustvo sudjelovanja u društveno-političkoj sferi. **Putevi ulaska** mladih žena u svijet politike i društvenog angažmana su vrlo različiti i obuhvaćaju raspon od: želje za promjenom društva i vlastitim doprinosom u tom procesu, zatim obiteljske tradicije društvenog djelovanja, samoorganiziranjem kroz udrugu mladih ili poticaj od strane već aktivnih vršnjaka/vršnjakinja. Sudionice FGD-a uočavaju **nedovoljnu participaciju mladih žena** na lokalnom i regionalnom nivou iznoseći i svoja osobna iskustva:

„U prošlom mandatu gradskog vijeća ja sam bila jedina ispod 45 godina“.

„Osjećam da je participacija žena sve teža i teža. Prije će se poštovati geografski kriterij, da budu zastupljene sve mjesne organizacije. Na to se jako pazi. Postoje kriteriji o kojima se vodi računa a kriterij žena, znam osobno jer sudjelujem u vodstvu, i znam koliko ja aktivno na tome radim i imam cure za koje se trudim da se nekako probiju“.

Sudionice vide **razloge nedovoljne zastupljenosti mladih žena** u tijelima odlučivanja kroz stereotipno viđenje žena i neravnopravan položaj koji zauzimaju u društvu. Uočeni problemi vežu se uz stereotipnu žensku rodnu ulogu gdje se očekuje od žene da usklađuje privatni i poslovni život pa joj nedostaje vremena za politički angažman; nedovoljno vrednovanje poslova koje obavljaju muškarci i žene; te pasivnost i neosviještenost mladih žena. Dodatni razlozi također obuhvaćaju i pitanje osobne motivacije ali i nepostojanje mehanizama poput kvota koji bi omogućili ravnopravno sudjelovanje žena.

„Imam kolegicu koja je samohrana majka koja je rekla da ne može doći nakon posla i ići u kampanju, sad zadnja tri mjeseca, jer ima sina o kojem se mora brinuti, kuhati. To je nešto što mene dugoročno koči. Imam posao, i onda imam stranački dio gradsko vijeće od 18/ 19h pa negdje do 22/23h i možda ružno zvuči ali već sad me brine gdje ću ja „ugurati“ dijete i obitelj“.

„U političkom smislu ima dosta tih banalnih stvari, tipa imaš li ti vozačku dozvolu i možeš li skočiti od točke A do točke B i prenijeti 500 plakata. I sad netko tko je prenio 10 puta

tih 500 plakata u godinu dana i on se tu dokazao više nego neka cura koja je radila neku logistiku. Jer logistika se toliko ne prepoznaje kao važna, više se cijeni terenski rad i takve stvari se više vrednuju nego logistički rad. Tu se cure onda povlače i u konačnici nedovoljno participiraju u tijelima“.

„Govorim o politički aktivnim curama, osjećam kod njih da imaju osjećaj da tu ne trebaju biti , da su muški kolege bolje, ne nameću se dovoljno, ne uzimaju sebi taj prostor u jednakoj mjeri. Kad nastupe izbori, konvencije, ja vidim koliko ću teže nagovoriti neku curu da ide na neku funkciju nego nekog kolegu. Oni puno prije misle da njima to pripada, da, ja sam odradio to i to i ja tu trebam biti, i puno prije hrle za kandidaturama, nego što će to cure. Cure uglavnom idu metodom: Slušaj Pero/ Mato je radio više... teško ću ja tu moći proći i ne žele se ni izložiti da ne bi prošle nego idu metodom ja ću i ovako i onako raditi... ne treba meni funkcija... ne želim se dovesti u situaciju da mi neko kaže šta ti tu radiš i nisi zaslužila tu biti i tu se povlače. Govorim to iz iskustva“.

Iznesena su dva pogleda na **načine dolaska mladih žena na mjesta/tijela odlučivanja**. Jedan pogled odraz je liberalnog individualizma gdje *svatko može uspjeti* dok drugo mišljenje ističe kvote koje osiguravaju uravnoteženu zastupljenost mladih žena, ali s kritičkim odmakom od mehanizma kvota.

„Nikad nisam osjetila da je moj uspjeh ili neuspjeh povezan s time što sam žena. Uvijek sam se trudila da moj karakter i moje unutarnje ja mijenja stvari, nisam se oslanjala na vanjske čimbenike, izgled niti sam to koristila. Meni se čini da svatko tko hoće raditi može uspjeti, bar je tako kod nas u stranci, ne mogu reći da se nekog omalovažava ili ga se koči jer je žena“.

„Po meni kvota nije konačno rješenje već je to mehanizam dolaska do svijesti o ravnopravnosti. Kvota meni osobno jako šteti. Ja znam da činjenica da sam negdje, koliko nosim taj teret (da ne zvuči patetično) ali je uvijek prvi komentar „ tu je zato što je žena“. Kvote su puno otegotnije nego što su olakotne, kako trenutno funkcioniraju. One će meni omogućiti da moj rad dođe do izražaja ali nitko neće reći ona je tu zato što je to zaslužila...puno češće će reći to je zato što je žena nego što je to zaslužila. Cure budu na nekim funkcijama jer treba nam neka cura, moramo ih imati, ali ti muškarci nisu svjesni zašto to govore i zašto je to potrebno.(...) Ja ni sama ne znam kako bi se tu kvote ukinule a ta svijest nasilno razvila da ide u smjeru da smo svi isti“.

U okviru tijela odlučivanja, neke **teme su prepuštene ženama**. Najčešće su to teme koje se tradicionalno vežu uz žensku rodnu ulogu, odnosno uz pomoć i brigu o drugima.

Sudionice kao primjer navode teme obrazovanja, kulture, mladih, socijalne politike, osoba s invaliditetom i reproduktivnog zdravlja, te općenito ljudsko-pravaška pitanja te sve ono što se smatra manje bitnim.

„Koliko ja vidim u stranci, žene se bave pregovaranjima ali nikad finalnim odlukama. Krucijalna pitanja rješavaju dečki i oko tih terenskih stvari i organiziranja kampanje- to je muški posao. Razvijanje politika, programa rada, smjernica- time se cure bave“.

Iskustva sudionica ukazuju na **neravnopravan tretman žena** u procesima i tijelima odlučivanja. Neravnopravan položaj i odnos prema ženama manifestira se kroz omalovažavanje, ignoriranje i seksističke komentare. Ovakav odnos muškaraca prema ženama ukazuje na prisutnost dominacije, nadmoći i kontrole.

„Žene se moraju više odupirati muškim komentarima koje nailaze na putu do svog cilja. Moraju trošiti više energije jer moraju paziti što su obukle, što su rekle, s kim su pričale kako su pričale....pogotovo ako radite u okruženju u kojem su muškarci šovinistički raspoloženi. Moraju ulagati više energije da ih se shvati ozbiljno“.

„To nikad nije direktno, ali kad god mlađa ženska osoba uspije, a koja je k tome lijepa i atraktivna, uvijek netko priča, da je s nekim spavala ili je u vezi“.

„Ja sam prvih godinu, godinu i pol dana, govorila i vidim da oni zuje okolo i da me nitko ne sluša na gradskom vijeću. Jedino je bilo dobacivanja: „Ajde ti tamo, sigurno bi radije bila u diskoteci nego tu govorila pred nama“. Vijećnik je to rekao pred svima i nije bio uklonjen sa sjednice“.

„Teško je jer je to muški svijet i onda komentara ne nedostaje: „Lijepo ju je za vidjeti, „Lijepo mirišiš“, „Pa cijeli dan je tu i ona se zrihtala³“ i važno je to kako sam se zrihtala a ne što imam za reći“.

„Na jednoj sjednici vijeća, na moje vijećničko pitanje koje se ticalo nekog dužnosnika, prvo što je on pitao: „A koliko koštaju te vaše lijepe cipele, uvijek su vam pasent⁴ s noktima“.

³ uredila

⁴ u skladu

Sudionice su tokom godina razvile i neke **mehanizme reagiranja i strategije** nošenja sa situacijom koje uključuju korištenje „muških“ metoda i tehnika dominacije.

„Što se tiče nekih rasprava, da ne kažem svađa, onda se tu traže muške metode- onda ako nisam glasna onda me se ne čuje. Argumentacija tu nema efekta. Onda ja moram ono poludit- onako muški- i čak mi se to i sugerira, kao ako te nešto smeta, podigni glas. Ja ne mislim da je rješenje da počnem urlikati i da svi šute. Ako postoje neki problemi, jedino će me se uvažiti ako sam agresivna- glasna, poludim, demonstriram, ako se prijetim - te metode često oni koriste.“

„Na aktualnom satu sa gradonačelnikom, on je samo prešao preko mojih pitanja, nije ni čuo pitanje, i ja sam se morala naknadno javiti da nisam dobila odgovor na svoje pitanje. To se s godinama poboljšalo nažalost samo zbog mog jezika koji je postao oštiji. Dok sam na lijepi način pokušavala, to bi otišlo u vjetar - ja se pripremim za raspravu, sa svim materijalima, potkrijepim sve, a oni samo kao dobro, što je rekla-dobro“.

Iskustvo sudionica pokazuje da djeluju u okolini koja **rodnu ravnopravnost** doživljava ili kao apsolviranu stvar, odnosno nešto već postignuto ili postoji distanciranost, najčešće mladih aktivnih žena, od teme rodne ravnopravnosti zbog negativnih konotacija koje ova tema nosi.

„Ja često od kolega čujem „konačno ste ravnopravne“ kao da je taj proces završen. „O čemu mi sad više imamo pričati? i ne da im se slušati o ravnopravnosti spolova. Uvijek mora biti taksativno (plaće su nam takve i takve, zastupljenost takva i takva...itd.) i jedino takvom argumentacijom mogu dati do znanja da mi nismo ravnopravne. U svijesti mladih muškaraca ne postoji takvo razmišljanje da treba raditi na ravnopravnosti žena i muškaraca. Ako mladi muškarci u nekoj lijevoj partiji misle da je taj proces završen, pitam se kako je tek u nekim drugim sferama života i kod ljudi koji se uopće ne bave politikom i to doživljavam dosta zabrinjavajuće.“

„Mislim da se problematika ženskih prava ne problematizira i tu je dosta odgovornost samih žena. Ja znam da se puno cura ne želi baviti ženskim pitanjima radi dopadljivosti muškim kolegama jer misle to nije „cool“ jer ti si kao zadrta feministkinja. Više se žele dopast dečkima i ići metodom one su se sad pojavile na tribini o ženskim pravima i „ako je meni OK, daj ono, ne razumijem što sad ona brije“.

Pokazalo se da je bavljenje temom rodne ravnopravnosti dugotrajan i zahtjevan proces koji uključuje senzibilizaciju i edukaciju, prvenstveno muškaraca ali i žena u tijelima odlučivanja.

„Bavljenje tom temom kod kolega je u početku izazvalo neke reakcije – i u početku je to bilo predmet sprdnje i to je prvo počelo sa rodno-osjetljivim jezikom. Ali što je više nas žena i što se više držimo zajedno to su muškarci u manjini i nema zlobnih komentara i oni sami su uvidjeli neke stvari. Stvar je toga da nismo više u manjini pa nema neugodnih situacija“.

„Ono što je meni uspijevalo je najteži načini, jedan na jedan. Cure i dečki s kojima sam razgovarala baš o toj temi i posvetila im se i osjetila sam da utičem na njih. U toj “jedan na jedan” varijanti, nekako analitički, sistematizirano, bez agresije i nametanja objašnjavam neke stvari i to ljudi prihvaćaju. Mislim da bi trebalo biti više ljudi koji to prepoznaju, govore o tome i mislim da ima takvih ljudi u stranci ali se na neki način srame o tome govoriti.“

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Analizirani dokumenti ne prepoznaju važnost i potrebu aktivnog sudjelovanja mladih žena u društveno-političkim procesima. Sukladno tome rodna ravnopravnost ne prepoznaje se kao vrijednost i opće dobro koja treba biti sastavni dio policy dokumenta. Participacija mladih žena još je uvijek opterećena problemima poput podzastupljenosti i neravnopravnog tretmana u procesima i tijelima odlučivanja.

Evidentno je da postoji potreba za osnaživanjem mladih žena za sudjelovanjem u društveno-političkim procesima i angažmanom na postizanju rodne ravnopravnosti ali i generalno senzibilizacije i edukacije za rodnu ravnopravnost. Ova pitanja moraju biti dio širih društvenih i strukturalnih promjena koje uključuju promjene u rodnim odnosima u smjeru ostvarenja rodne ravnopravnosti i transformacije odnosa moći između muškaraca i žena u smjeru ukidanja rodne hijerarhije.

LITERATURA:

Broz, T. (2013): Sudjelovanje mladih žena u procesima odlučivanja na regionalnoj razini. Zagreb: CESI. /neobjavljeno/

Broz, T. (2012): (Pred)izborne kampanje ženskih i feminističkih organizacija, u Siročić Z. i Sutlović L. (ur.), Širenje područja političkog: novi pogledi na političku participaciju žena. Zagreb: Centar za ženske studije

Broz, T. (2009): Sudjelovanje mladih u politici Grada Zagreba. Zagreb: CESI.

Buković N., Miošić, N. (2012): S kim i kako lokalne vlasti surađuju. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.

Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanović, A., Potočnik, D. (2013): Mladi u vremenu krize. Zagreb: IDIZ i Friedrich Ebert Stiftung.

Ilišin, V. (2005): Mladi u lokalnoj vlasti u Hrvatskoj. Zagreb: DIM

Ilišin V., Radin, F. (2007): Mladi: Problem ili resurs. Zagreb: IDIZ.

Miharija M. i Kuridža B. (2011): Mišljenja i stavovi djece i mladih u Hrvatskoj, istraživanje o dječjim pravima među djecom osnovnoškolskog uzrasta – rezultati. Zagreb: UNICEF.

Radin-Štimac, H. (2007): Politička participacija žena i rodna (ne) osviještenost mladih, u Ilišin, V. i F. Radin (ur.), Mladi: problem ili resurs. Zagreb: IDIZ

DODATAK

Popis analiziranih dokumenata:

Nacionalni program za mlade 2009-2013

„Program rada Savjeta mladih Bjelovarsko-bilogorske županije za 2013. godinu“

„Program rada Županijskog savjeta mladih Primorsko-goranske županije za 2012. godinu“

„Program rada i financijski plan Županijskog savjeta mladih Osječko-baranjske županije za 2013. godinu“

„Program rada Županijskog savjeta mladih Karlovačke županije za 2013. godinu“

„Program rada Županijskog savjeta mladih Splitsko-dalmatinske županije za 2013. godinu“

„Program rada Savjeta mladih Šibensko-kninske županije za 2013. godinu“

„Program rada Savjeta mladih Ličko-senjske županije za 2013. godinu“

„Program rada Savjeta mladih Vukovarsko-srijemske županije za 2013. godinu“

„Program rada Savjeta mladih Brodsko-posavske županije za 2012. godinu“

„Program rada županijskog savjeta mladih Istarske županije za 2013. godinu“

„Gradski program djelovanja za mlade Grada Zagreba“

„Županijski program za mlade Sisačko-moslavačke županije 2011-2015“ /prijedlog/

„Program djelovanja za mlade na području Zagrebačke županije od 2012. do 2015. godine“

„Županijski program djelovanja za mlade Varaždinske županije 2009-2011“

„Županijski program djelovanja za mlade Krapinsko-zagorske županije od 2012. do 2016. godine“

„Program rada Savjeta mladih Dubrovačko-neretvanske županije za 2012. godinu“